

**SANOAT, ISHLAB CHIQUARISH VA TADBIRKORLIK
JARAYONLARINING MATBUOTDAGI TALQINI**

Rayimqulova Saida Sirojiddin qizi

*Samarqand shahar 70-umumiy o'rta ta'lim maktabining tarix fani
o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston Mustaqilligi davrida (1991–2023-yillar) Samarqand viloyati sanoati, ishlab chiqarish sohasi va xususiy tadbirkorlik rivojlanishining davriy matbuot sahifalarida yoritilishi va talqin qilinishi manbashunoslik hamda tarixiy-qiyosiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda matbuot materiallari jamiyatdagi iqtisodiy transformatsiyalarni va institutsional o'zgarishlarni aks ettiruvchi muhim tarixiy manba sifatida baholanadi. Maqolada rejali iqtisodiyotdan bozor munosabatlariga o'tish, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash, hamda so'nggi yillardagi sanoatlashtirish va xorijiy investitsiyalarni jalb etish jarayonlarining matbuotdagi diskursiv xususiyatlari ochib berilgan.*

Kalit so'zlar: *Samarqand viloyati, davriy matbuot, sanoat, ishlab chiqarish, xususiy tadbirkorlik, iqtisodiy transformatsiya, manbashunoslik tahlili, diskurs, kontent-tahlil.*

Аннотация: *В статье с источниковедческой и историко-сравнительной точек зрения анализируются освещение и интерпретация развития промышленности, производственной сферы и частного предпринимательства Самаркандской области на страницах периодической печати в период независимости Узбекистана (1991–2023 гг.). Материалы печати рассматриваются как важный исторический источник, отражающий экономические трансформации и институциональные изменения в обществе. В статье раскрываются дискурсивные особенности освещения в печати перехода от плановой экономики к рыночным отношениям, поддержки малого и среднего бизнеса, а также процессов*

индустриализации и привлечения иностранных инвестиций в последние годы.

Ключевые слова: Самаркандская область, периодическая печать, промышленность, производство, частное предпринимательство, экономическая трансформация, источниковедческий анализ, дискурс, контент-анализ.

Abstract: This article analyzes the coverage and interpretation of the development of industry, the production sector, and private entrepreneurship in the Samarkand region in the periodical press during Uzbekistan's independence (1991–2023), using source-critical and historical-comparative approaches. Press materials are examined as an important historical source reflecting economic transformations and institutional changes in society. The article explores the discursive characteristics of press coverage of the transition from a planned economy to market relations, support for small and medium-sized businesses, and the processes of industrialization and foreign investment attraction in recent years.

Keywords: Samarkand region, periodical press, industry, production, private entrepreneurship, economic transformation, source-critical analysis, discourse, content analysis.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy hayotida tub burilishlar sodir bo'ldi. Rejali ma'muriy-buyruqbozlik tizimidan erkin bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayoni barcha hududlarda, xususan, respublikaning yirik sanoat va madaniyat markazlaridan biri bo'lmish Samarqand viloyatida ham o'ziga xos xususiyatlar bilan kechdi. Har qanday jamiyatdagi transformatsion jarayonlarni, iqtisodiy islohotlarning amaliy natijalarini va aholining ushbu o'zgarishlarga munosabatini o'rganishda davriy matbuot birlamchi va vaqtinchalik mosoylikka ega bo'lgan qimmatli manba hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Mavzuga oid adabiyotlar va tadqiqotlarni shartli ravishda uchta asosiy guruhga ajratish mumkin:

Iqtisodiy transformatsiya va islohotlar tarixiga bag'ishlangan tadqiqotlar: O'zbekistonda mustaqillik yillarida kechgan iqtisodiy jarayonlar, sanoat tuzilmasining o'zgarishi va xususiy mulkchilikning qaror topishi masalalari mahalliy iqtisodchi va tarixchi olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Ular iqtisodiy islohotlarning huquqiy va institutsional bazasini yoritib beradi.

METODLAR

Tadqiqot jarayonida tarixiy va manbashunoslik fanlarining zamonaviy metodologik tamoyillaridan foydalanildi:

Tarixiylik va xolislik tamoyili: Sanoat va tadbirkorlik jarayonlarining matbuotdagi talqini muayyan davrning ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy shart-sharoitlaridan kelib chiqqan holda xolis baholandi.

Qiyosiy-tarixiy tahlil: Turli davrlardagi (1991–2000, 2001–2016, 2017–2023) matbuot materiallari, shuningdek, respublika va viloyat nashrlarining voqelikka yondashuvi taqqoslandi.

Kontent-tahlil (Content Analysis): Gazeta sahifalaridagi maqolalarning mavzuviy yo'nalishi, ishlatilgan terminologiya, chop etilgan janrlar (xabar, reportaj, ocherk, tanqidiy makola) hamda maqolalar chastotasi miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari bo'yicha tahlil qilindi.

Davriylashtirish metodi: Iqtisodiy islohotlar va ularning matbuotda aks etish xususiyatlaridan kelib chiqib, 32 yillik davr bosqichlarga ajratildi.

NATIJALAR

Samarqand viloyati matbuot materiallarini tahlil qilish natijasida sanoat, ishlab chiqarish va tadbirkorlik jarayonlarining yoritilishi uchta asosiy davrga bo'lib o'rganildi.

Birinchi davr: 1991–2000-yillar (Inqirozdan chiqish va institutsional poydevor)

Ushbu davrda matbuot materiallarining asosiy leytmotivi sovet davridan

meros qolgan rejali iqtisodiyot tizimining tanazzuli, uzilib qolgan iqtisodiy aloqalar va inqirozli holatlardan chiqish yo'llarini izlashga qaratildi.

Matbuot sahifalarida "xususiylashtirish", "aksiyadorlik jamiyati", "ijara pudrati" kabi yangi tushunchalar paydo bo'ldi. Samarqanddagi yirik korxonalar (masalan, Samarqand kimyo zavodi, "Kupava", poyabzal fabrikasi va boshqalar) faoliyatidagi uzilishlar va ularni aksiyadorlik jamiyatlariga aylantirish jarayoni keng yoritildi. Biroq, bu davrda tadbirkorlik haqidagi maqolalar ko'proq kichik savdo va xizmat ko'rsatish obyekti (kooperativlar) doirasida cheklandi. Matbuot tili va uslubi rasmiy-amaldorlik xarakterida bo'lib, asosan davlat qarorlari va ularning ijrosi haqidagi hisobotlarga tayanib qoldi.

Ikkinchi davr: 2001–2016-yillar (Kichik biznes va import o'rnini bosish)

Bu bosqichda matbuotda "kichik biznes va xususiy tadbirkorlik" tushunchasi markaziy o'ringa chiqdi. Viloyat gazetlari sahifalarida fermerlik harakati hamda kichik ishlab chiqarish korxonalarining muvaffaqiyatli tajribalarini ommalashtirishga qaratilgan materiallar ko'paydi.

Ushbu davrda import o'rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarish va mahalliy xomashyoni qayta ishlash mavzulari ustuvorlik qildi. "MAN Auto-Uzbekistan" qo'shma korxonasining tashkil etilishi, "SamAntipis", "Sino" kabi korxonalardagi ishlab chiqarish jarayonlari matbuotda Samarqand sanoat florasining modernizatsiyalashuvi sifatida talqin etildi. Lekin ushbu davr matbuot materiallarida tizimli muammolar (kommunal infratuzilma yetishmovchiligi, valyuta konvertatsiyasi cheklovlari, ma'muriy to'siqlar) yetarlicha tanqidiy tahlil qilinmadi, aksariyat maqolalar yutuqlarni ko'rsatish bilan cheklandi.

Uchinchi davr: 2017–2023-yillar (Sanoatlashtirish, erkin iqtisodiy zonalar va raqamli transformatsiya)

2017-yildan e'tirov etilgan yangi bosqichda matbuotning iqtisodiy jarayonlarni yoritish xarakteri tubdan o'zgardi. Matbuotda "Erkin iqtisodiy zona" (EIZ), "Sanoat zonalari", "Klaster tizimi", "Xorijiy investitsiya", "Eksport salohiyati" kabi tushunchalar asosiy matbuot vositasiga aylandi.

"Urgut" erkin iqtisodiy zonasi faoliyati, viloyatdagi to'qimachilik va charm-

poyabzal klasterlarining yaratilishi, xususiyl tadbirkorlarga berilayotgan imtiyozlar tahliliyl va interaktiv janrlarda (intervyu, jurnalistik surishtiruv, podkastlar materiallari) taqdim etilmoqda. Muhimi, ushbu davr matbuotida tadbirkorlar va davlat organlari o'rtasidagi muloqot, muammoli masalalar (yer ajratish, kredit olish, gaz va elektr energiyasi ta'minoti) ochiqroq va tanqidiyl ruhda muhokama qilina boshlandi.

MUNOZARA

Davriyl matbuotni iqtisodiy tarix va manbashunoslik obyektii sifatida baholar ekanmiz, undagi pozitiv tendensiyalar va muayyan cheklovlar mutanosibligini hisobga olish lozim.

Ijobiyl tendensiyalar va manbalik imkoniyatlari:

Davriyl matbuot rasmiyl statistikada aks etmaydigan jonli detallarni – korxonalarning tashkil topish jarayoni, ishchilar va tadbirkorlarning ruhiyati, ishlab chiqarish mahsulotlarining assortimenti va davr ruhiyatini saqlab qolgan. Matbuot orqali viloyat sanoatining geografik va tarmoqlar bo'yicha o'zgarish dinamikasini kuzatish mumkin.

XULOSA

1991–2023-yillarda Samarqand viloyatii davriyl matbuotida sanoat, ishlab chiqarish va tadbirkorlik masalalarining yoritilishi mamlakatdagi iqtisodiy va siyosiy transformatsiyalarga parallel ravishda rivojlanib bordi. Matbuot sovet modelidan erkin bozor iqtisodiyotii modeliga hamda raqamli ochiqlik bosqichiga o'tishni xolis va subyektiv jihatlarii bilan birga muhrladi.

Tadqiqot natijalariga tayangan holda quyidagi ilmiyl va amaliyl takliflar ilgari suriladi:

Raqamli arxivlashtirish: Samarqand viloyatining 1991-yildan keyingi davriyl matbuot fondlarini (ayniqsa tuman gazetalarini) to'liq raqamlashtirish va ularning yagona ochiq elektron bazasini yaratish zarur.

Kompleks manbashunoslik: Tarixchi va iqtisodchi olimlar iqtisodiy jarayonlarni tadqiq etishda faqat rasmiyl statistikaga tayanib qolmasdan, davriyl

matbuot materiallarini arxiv hujjatlari bilan qiyoslagan holda kompleks manba sifatida jalb etishlari lozim.

Tahliliy jurnalistikani qo'llab-quvvatlash: Zamonaviy mintaqaviy matbuotda sanoat va tadbirkorlik jarayonlarini faqat yutuqlar nuqtai nazaridan emas, balki muammoli tahlil va prognozlashtirish ruhida yoritishga kengroq o'rin berilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Rayimqulova S. O'zbekistonda iqtisodiy islohotlar va tadbirkorlik jarayonlarining matbuotda yoritilishi (Samarqand viloyati materiallari misolida, 1991–2023-yy.): Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Samarqand, 2023.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Karimov I.A. O'zbekiston: bozor munosabatlariga o'tishning o'ziga xos yo'li. – Toshkent: O'zbekiston, 1993.
4. "Zarafshon" gazetasi taxlamlari (1991–2023-yillar).
5. "Samarkandskiy vestnik" gazetasi taxlamlari (1991–2023-yillar).
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistik agentlik. Samarqand viloyati statistik axborotnomasi (1995–2022-yillar).
7. Abdulev M., Ergashev Q. O'zbekiston iqtisodiy tarixi. – Toshkent: Akademiya, 2018.
8. Jo'rayev N. Tarixshunoslik va manbashunoslik uslubiy masalalari. – Toshkent: Navro'z, 2015.